

IN MEMORIAM (akademik Marko Samardžija i profesor emeritus Josip Silić)

Odlazak uglednih hrvatskih jezikoslovaca

U samo desetak dana (u veljači ove godine) hrvatsko je jezikoslovlje ostalo bez dvojice uglednih hrvatskih jezikoslovaca: akademika Marka Samardžije i profesora emeritusa Josipa Silića.

Marko Samardžija (1947. – 2019.)

Istaknuti kroatist i jezikoslovac akademik Marko Samardžija preminuo je 19. veljače 2019. god. u Zaprešiću. Rodio se 2. rujna 1947. god u Vođincima kod Vinkovaca. Studij jugoslavenskih jezika i književnosti te filozofije završio je na Filozofskome fakultetu u Zagrebu gdje je od 1973. god. radio kao asistent pri Katedri za suvremeni hrvatski književni jezik Odsjeka za jugoslavenske jezike i književnosti (danas Katedra za hrvatski standardni jezik Odsjeka za kroatistiku), a od 1988. u zvanju docenta. Za izvanrednoga profesora izabran je 1992., redovitoga profesora 1998., a profesora u trajnome zvanju 2002. god. Na matičnome je fakultetu od 1992. do 2006. god. bio predstojnik Katedre za hrvatski standardni jezik, a od 1996. do 1998. god. pročelnik Odsjeka za kroatistiku. Bio je gost lektor i gost docent na Sveučilištu u Kölnu, gost profesor u Szombathelyu, na sveučilištima u Mostaru i Pečuhu te gost predavač na sveučilištima u Budimpešti, Katowicama, Ljubljani, Poznańu, Warszawu i Skopju. Umirovljen je 2017. god.

Za redovitoga člana Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Razred za filološke znanosti) izabran je 2018. god., a zatim imenovan i voditeljem Zavoda za lingvistička istraživanja HAZU. Sudjelovao je na brojnim domaćim (Pula, Osijek, Zadar, Varaždin, Vukovar i Vinkovci) i međunarodnim (Bratislava, Kraków, Ljubljana, Ohrid i Minsk) slavističkim kongresima.

Na dužnosti ravnatelja Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje Marko Samardžija bio je od 2000. do 2001. god. Članom Međunarodne komisije za slavenske književne/standardne jezike postao je 1995., Međunarodnoga slavističkog komiteta 2008. te Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika 2009. – 2012.

Objavio je šesnaest samostalnih knjiga, jedan gimnazijski udžbenik (sedam izdanja), priredio za tisak trinaest pretisaka i izbora iz djela hrvatskih filologa i jezikoslovaca te više od 80 znanstvenih i stručnih radova iz povijesti hrvatskoga standardnog jezika, hrvatske sintakse, leksikologije i leksikografije.

U njegovu opusu posebno mjesto pripada radovima o povijesti hrvatskoga jezičnog standarda. U knjizi *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika* (¹1997., ²2004.) argumentirano je pokazao da hrvatski jezični standard počinje sredinom 18. st. Činjenice o jezičnim politikama te stanje i put hrvatskoga jezičnog standarda u razdoblju od sredine 1918. do 1945. god. detaljno je predočio i brojnim dokumentima popratio u knjigama *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (1993.), *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (2008.) i *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*, objavljenoj 2012. god. U posljednjoj navedenoj knjizi autor smjelo govori o vremenu koje nije bilo naklonjeno hrvatskome jeziku, kada se gorljivo zagovarao jezični unitarizam o kojem se s ustezanjem govorilo i pisalo. Dodao je i stotinjak tematski povezanih članaka, koji imaju svoju dokumentarnu i ilustrativnu vrijednost. Povijesnim se temama bavio i u knjizi *Hrvatski kao povijesni jezik* (2006.) u kojoj obrađuje supstandardne i nestandardne idiome hrvatskoga jezika.

O jeziku i stilu hrvatskih pisaca različitih razdoblja akademik Samardžija napisao je brojne radove (M. A. Relković, Antun Kanižlić, Ivan Velikanović, Filip Lastrić Očevac, J. S. Relković, Ivan Perkovac, A. G. Matoš, Ivan Kozarac, Antun Šoljan), a većinu nalazimo u knjizi *Piščev izbor* (2003.). Portretirao je hrvatske jezikoslovce predstavljajući i ocjenjujući njihove zasluge u područjima kojim su se bavili i u kontekstu vremena u kojem su djelovali, a ne nizanjem biografskih podataka (J. Benešić, I. Broz, J. Dujmušić, S. Ivšić, Lj. Jonke, B. Klaić, K. Krstić, Š. Starčević, M. Stojković).

Leksikologija i leksikografija hrvatskoga jezika predmetom su Samardžijina interesa od početka njegova znanstvenog i stručnog rada (*Nekoć i nedavno: Odabrane teme iz leksikologije i novije povijesti hrvatskoga standardnog jezika*, 2002. te gimnazijski udžbenik *Leksikologija hrvatskoga jezika*, ¹1995.). Nastojeći čitateljima ponuditi temeljna znanja iz hrvatskoga jezika i književnosti, s Antom je Selakom napisao *Leksikon hrvatskoga jezika i književnosti* (2001.).

Godine 2015. objavljen je *Srpsko-hrvatski objasnidbeni rječnik* u izdanju Matice hrvatske kojim je autor nastojao hrvatskim govornicima pomoći u čitanju određenih znanstvenih i stručnih tekstova. Povodom obilježavanja 50. obljetnice Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika Matica hrvatska u Zagrebu objavila je

2017. god. knjigu *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967–2017: Vijesti, komentari, osude, zaključci* koju je priredio i vrlo opsežnim predgovorom i priloženim brojnim originalnim tekstovima obogatio Marko Samardžija.

Kao predavača njegova publika, posebice studenti, pamtit će ga po vrlo sustavnome, logičnom, pouzdano dokumentiranom, strukturno dobro uobličenom izlaganju u kojemu se često inzistiralo na kritičkome promišljanju o ponuđenoj temi.

Svojim je znanstvenim i stručnim radom standardolog, leksikolog, leksikograf, jezikoslovni povjesničar Marko Samardžija ostavio osobit trag u hrvatskome jezikoslovlju.

Josip Silić (1934. – 2019.)

Profesor emeritus Filozofskoga fakulteta u Zagrebu Josip Silić preminuo je 28. veljače 2019. god. u Zagrebu. Rođen je 4. siječnja 1934. god. u Milašima na Grobniku. Na Filozofskome fakultetu u Zagrebu završio je studij jugoslavenskih jezika i književnosti te ruskoga jezika i književnosti. Od 1961. god. bio je zaposlen na Katedri za suvremeni hrvatski književni jezik (danas Katedra za hrvatski standardni jezik) gdje je ostao do umirovljenja 2004. god. (docent 1976., izvanredni profesor 1979., redoviti profesor 1984., redoviti profesor u trajnome zvanju 1999., profesor emeritus 2005.). Bio je lektor hrvatskoga jezika na sveučilištima u Lilleu (1963. – 1965.) i Bochumu (1988. – 1991.).

Profesor je Silić bio poznat široj javnosti po brojnim gimnazijskim udžbenicima i pravopisnim priručnicima koje je napisao sam ili u suautorstvu. Iz udžbeničke se literature izdvajaju moderno koncipirane *Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika*, udžbenik koji je Josip Silić supotpisao s Dragutinom Rosandićem, a koji se pojavio 1974. god. s onda ne baš prikladnim hrvatskim imenom.

Pravopisnom se problematikom Silić neprestano bavio, a rezultat su toga rada pravopisni priručnici: *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (¹1986., ²1987., ³1990.) i *Pravopis hrvatskoga jezika* (2001.) u suautorstvu s Vladimirom Anićem. Sa Slavenom Batnožićem i Brankom Ranilovićem pripremio je prvi *Hrvatski računalni pravopis: Spelling – checker* (1996.), koji je ugrađen u hrvatsku inačicu Microsoftova programskog paketa Office, a s Milenkom A. Perovićem i Ljudmilom Vasiljevom *Pravopis crnogorskoga jezika s pravopisnim rječnikom* (2009.).

Osim pravopisa Silić se bavio fonologijom, morfologijom, sintaksom i suprasintaksom te funkcionalnom stilistikom. Na zasadama europskoga strukturalizma

temeljio je svoja proučavanja fonološkoga, morfološkoga i sintaktičkoga ustrojstva hrvatskoga jezika. Ukazivao je na važnost sinkronijskoga opisa fonoloških pojava ne isključujući pri tom ni dijakronijski pristup. Kroatističko je jezikoslovlje obogatilo uvođenjem morfonologije kao posebne (među)razine jezikoslovnih proučavanja. Najznačajnijim Silićevim djelom smatra se knjiga *Od rečenice do teksta: teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva* (1984.) koju mnogi izdvajaju kao jedno od prijelomnih djela hrvatske sintakse. Knjiga se bavi vezama među rečenicama u vezanome tekstu, utjecajem aktualnoga raščlanjivanja rečenice na povezanost rečenica u vezanome tekstu, sredstvima aktualnoga raščlanjivanja, pitanjima sinsemantičnih i autosemantičnih rečenica. Silić je dao najpotpuniji opis reda riječi u hrvatskome jeziku.

Razlikovao je jezik kao sustav i jezik kao standard. Jezik kao sustav je apstraktan, neovisan je o kulturi, politici, vjeri, književnosti, naciji i sl., a jezik kao standard sociolingvistička je kategorija, ovisi o unutarjezičnim i izvanjezičnim fenomenima.

O funkcionalnome raslojavanju hrvatskoga jezika pisao je u više članaka, a najcjelovitije u knjizi *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* (2006.). Prvi je opisao sve funkcionalne stilove hrvatskoga jezika.

Pisao je i priručnike za nastavnike, a među najpoznatijim je knjiga *Prema modernoj nastavi jezika u srednjoj školi* (1973.) u suautorstvu s Dragutinom Rosandićem. Treba spomenuti i dva posljednja gramatička priručnika koja supotpisuje s Ivom Pranjkovićem, *Gramatiku hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (12005., 22007.) te s Ivom Pranjkovićem i Adnanom Čirgićem *Gramatiku crnogorskoga jezika* (2010.). Neposredno prije odlaska Josipa Silića u Zagrebu je objavljena knjiga njegovih rasprava pod naslovom *Dihotomije* (2019.).

Bio je član Hrvatskoga filološkog društva, Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku, Matice hrvatske, Katedre čakavskoga sabora Grobnišćine, Hrvatskoga društva „Napredak”, Hrvatsko-makedonskoga društva, Hrvatsko-francuskoga društva, Hrvatsko-njemačkoga društva te član uredništva časopisa „Suvremena lingvistika” i „Umjetnost riječi”. Od godine 2016. dopisni je član Dukljanske akademije nauka i umjetnosti.

Hrvatska je znanstvene zajednica ostala bez jednoga od najsvestranijih hrvatskih jezikoslovaca.

Otišla su dva velikana koja su u brojnim područjima unaprijedila jezikoslovnu kroatistiku i svojim znanstvenim i stručnim radom stekla izniman ugled u Hrvatskoj i inozemstvu.